

TOUSEN KOIT.

Nr.

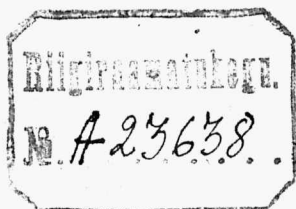
9

1938.

TÕUSEV KOIT

NR. 9

VÄLJAANDJA: PÕLTSAMAA TÖÖSTUSKOOLI ÕPILASKOND.
VASTUTAV TOIMETAJA: PEETER VINNAL.

*Andraam
okt 1946*

12. veebruar 1938. a.

Joh. R. Heldmets'a trükk, Põltsamaal.

SISUKORD:

1. Unistus.
2. Sügis.
3. Nädal riimis.
4. Jänese jõlud.
5. Tähelepanu.
6. Jaht lumises laanes.
7. Oma kooli poisse läbi läätsa.
8. Kroonika.

Unistus.

Sass Salumäe.

Nii mina neiuke
sinule laulan,
kui oma kullaksele.

Õhtu!

Purpurpunased on lainete härjad, neis peegeldub loojenev päike, mis pikkamisi kaob suure sinise mere taha. Purpurpunased on ka puie ladvad. Nende varjavate okste all on pime ja vaikne, nii vaikne ja rahulik!

Sügavaisse mõtteisse vajunult istub merekaldal kivil, mille ümber loksuvad õhtu kullas säravad lained, noor neid. Aeg on jätnud oma jäljed ta näole, mis tõsine ja murelik.

Pikkamisi loojeneb päike, merepind muutub mustavaks, õudseks.

Õhtu hämarus!

Tuhanded merevaimud askeldavad ses pimeduses . . . Neid ei näe neid. Ta mäletab hetki, mil saabus rannale. Ta oli väsinud elust, oli püüdnud edasi, jõuda iseseisvana, oli püüdnud saavutada suurt, väärtuslist, oli püüdnud omada, teavitada aateid, saavutada ideaale, kuid saatuse raudne käsi oli hävitanud ta töö. Ta oli alustanud uuesti, kuid saavutanud ainult pettumusi ja näinud hääbuvat kõik oma töö ja vara. Siis oli ta loobunud tegevusest ja asunud tollele saarele, soovides sõpruda, ainult merega. Nad olid saanud sõbradeks meri ja neid. Iga kord kui ta mäletas endist elu, ilmus vihaläik ta silmi, ja ta suu ümber tuksatas irooniline naeratus. Nad olid kõik halvad säääl — ilmas, nad ei tundnud ei halas-

tust ega kaastundmust, nad ei osanud austada midagi pääle iseene. Nad ihkasid valitseda ja näha kõiki teisi oma ees orja karjana. See oli nende unistus!

Ta oli lahkunud säält, kus tunti ainult egoismi kättemaksu himu, asudes siia saarele.

Tol korral puhus vägev torm üle saare — oli sügis! Puud oigasid ja nutsid tormis, mis kiskus neilt viimase lehe, isegi kõrgemad oksad, viies nad kaugele mereseljale. Tuul ei hoolinud puude kaebustest vaid laulis oma võidurikast, julma laulu!

Meri mässas, kees, vihased lained veeresid järel jätmatult rannale, küünides kuni väikese majani, mis asus saare keskpaigas, ümbritsetud suurtest kenadest — tammedest — saare hiiglastest.

Neid seisatas, külm vihm peksis tal vastu nägu, leotas läbimärjaks ta riided ja lahtised juuksed, sest tugev tuulehoog oli viinud ta kübara laiale merele — neid nägi vaid kuidas see valgetele, vahustele voogudele kukkus ja kadus mustavasse, sügavusse . . . Neid vaatles mööduvaid pilvi, mis tormi sunnil lendasid üle taeva laotuse.

Mõtted nii sünged, tumedad, tulid ja läksid. Nii üksinda, üksinda tundis end olevat.

Üksinda terves ilmas.

Neid ärkas mõtetest — hõbedane kuu värvis mere pinda. Vaevalt märgatavalt virvendas vee pind.

Vaikus! . . .

Kuu kiired peegeldusid vees joonistades neiuni hõbedase tee. Ilus on meri kuu valgel. Neid tõusis kivilt ja sarnamus edasi — metshiiglaste keskele. Pime oli siin; üksikud kuu kiired tungisid läbi puje latvade, sünnitades müstilisi varje. Oli veidi õudne, kuid oli siiski tähelepanu kütkestavaid varje ja varjundeid. Miski arusaamatu jõud valitses ses pimeduses ja vaikus. Jõud, millele ta ei osanud anda nime; jõud, mis kutsus, meelitas, — kuid ka eemale tõrjus. Mõttes sammus ta edasi, jäädes seisma kalju ees, mille serv ulatus merre.

Lained väikesed, vaevalt märgatavad, tulid põrgates vastu kaljut, pöördusid tagasi andes ruumi uutele. Neid vaatas lainete tegevust ja imestas nende püsivust, saavutamata tagajärgi. Teravamini silmitsedes märkas ta siiski, et iga üksik laine viis kaasa osakese kaljust, olgugi väga väikese. Kord jõuavad, nad siiski sihile ja tugev kalju avab neile tee!

Neiu tõstis energiliselt päa, kindel tahe ilustas ta suurejoonelist nägu ja ta mustadest silmadest välkus võitlushimu. Lained olid teda õpetanud. Võidelda soovis ta selle egoistilise ilmaga, võidelda püsivalt, järeljätmatult, — kord jõuab ta siiski eesmärgile! Ta kuulis mõistuse häält, mis talle pilgates lausus: „Sa rumal! Miks pöörad tagasi maailma, kus keegi sust arusaada ei taha, ei suudagi! Kus leiad ainult kadedust, viha. Sää! pead võitlema pimeduses, kaaslasteks ainult egoistid, kes igal sammul püüavad takistada sind edasi sammust. Oled leidnud midagi maailmas, mis vääriks su kannatamist ja tööd.“ Neid naeratas võidurõõmsalt peaaegu õnnelikult: „Läbi pimeduse jõutakse valguse juure, suure särava päikese juure, mis mu elu eesmärk. Edasi ainult, edasi ka siis kui ümber ainult pilkane pimedus!“

Hommikul, kui tõusva päikese kiired mere voogusid kuldasisid ja üksikud kiired läbi saarehiiglaste vägevate, suurte okste tungisid, valgustades seal kasvavat õrna sammalt ja väikseid saare taimi, istus neid paadis, kaugel saarest, mis pikkamisi kadus hommikpäikese hiilgavas valguses. Neid läks vastu elule, mille eest ta kord siia põgenenud, kuid nüüd soovis ta kindlasti saavutada eesmärki.

Ta vaatas tagasi — ainult saarehiiglaste ladvad taandusid mere sini rüppe, tasa sosistasid neiu huuled: „Kord tulen tagasi saarele, siis kui olen läbi murdnud pimedusest, jõudnud eesmärgile — vabaduse ja valguse juure. Olen saavutanud „päikese,“ mis hiilgavalt valgustab kogu mu hinge!“

SÜGIS.

Kurvalt uitab silm üle ikka mustemaks ja mustemaks muutuvate väljade, nukrustab üksik kuuski kaskede seas, vaid tema peab kandma oma vormikuube kuna teised kõik on lasknud langeda oma ehted, lootuses saada talvelt uusi. Rahutult loksuvad lained rannas vastu kaljusid kiigutades kalamehe paati, mis nagu ei kõlbakski enam sellesse ümbrusesse. Kõikjale on halastamatu sügis vaostanud oma karmi pitseri. Taevas nutab ja päike peidab oma elustava palge ära sest kurvast ümbrusest ainult sügis võidustab, vihm ja udu . . .

Kalamehe eluonni taga pöörab sahk musta pehmet mulda aeglaselt ümber, et oleks lõigata tulevikuski. Aeglaselt astub ruun adra ees, nagu kartes, et kiirustamisega ta ei kõlbaks sellesse ümbrusesse, saha järel sammuvad kaks nartsudesse ja pasteldesse kaetud jalga aeglaselt, rahuliselt, pole ju kuhugi kiiret, pikka, pikka pöörab sahk ikka uusi ja uusi kõrsi ja rohuliblesid musta lõhnava mulla alla. Vaikus mida segab vaid mulla sahin ja mõne kivi kriuksumine saha all. Pääle saha, mis ei oska mõtelda, ei sega vaikus miski, sest vaikus — see kuulub siia miljöösse, ei sega seda ruun, kes küll tahaks puristada kuid jätab selle, ega ka adra taga kõndiv Mihkel. Vaikides on möödunud siin ennegi päevi ja möödub veel, Rääkimata rakendab Mihkel hobuse lahti ja paneb ta söödiservale sööma, kui näeb, et Ano läheb aidast toa juure. Sõnagi lausumata läheb ta toa juure, kus laud on kaetud, kala,

kartulid leib ja kali igasuguses järjekorras on neid, mis asetsevad laual. Kõht saab varsti täis sest midagi ei sega söömist. Vaikides tõustakse lauast Mihkel läheb tahatuppa ja viskab nagisevasse voodisse pikali, oh kui hea on sirutada väsinud konte . . .

Mihkel on jälle noor ta on purjeka omanik uhke pilguga vaatab ta, kuis sihvakas laevanina lõikab vallatuid laineid ja kuidas need ahtris jälle vallatult ühinevad. Mihkel seisab dekil ja uurib merd on oodata tormi, ilm on vaikne tuuleiligi pole, päike paistab kõrvetavalt, kuid meri on ametlikult rahutu.

Oh kui ilus oleks olla kodumaal, tunda oma jalgade all jahedat kodumaa mulda ja hingata kopsudesse lillelõhnadest küllastatud liibuvat õhku, mida värske kevadtuul lustakalt ajab üle nurmede. Pikutada pehmel samblal salu serval ja vaadelda kustuvasse sinitaevasse, milles päike puistab oma elus-tavat kulda üle tuhandete ja tuhandete valgete pilv-laevakeste. Oh mälestused on nii ilusad neist on võimata pöörduda tagasi reaalsusse. Äkki käib äge tuuleil üle veevälja pannes undama purjede nõõrid ja kaunistades lainete harju valgete pits-palistustega. Peaaegu veerand taevaalaotusest on kattunud musta, kurja ennustava pilvega, päike kõrvetab viimased silmapilgud veel otse surmavalt, et siis kaduda.

Mihkel laseb muuta kurssi ja võtta siht ligidal asuvate saarte poole, kuid see vähe äitab, korra piitsutab tuul laeva, nagu tahaks ta lükata laeva ümber, siis on jälle õhk täiesti vaikne juba paisklevad lained üle deki ja madrused rehviivad suure purje. Eemal silmapiiril paistabki juba saar laev kihutab otse sinna poole, kord langedes alla veesügavusse, kuid jälle tõuseb üles laineteharjale. Ümbrus on vaga, halb rannadumiseks sest kaljusid on väga palju, siiski see vist õnnestub on veel vaevalt pool miili rannast eemal — veerand. — Äkki kaldub laev küljeli ja järgmisel silmapilgul paisatakse ta teelt kõrvale, üks sekund ja käib vali prahh — laev istub karil suure auguga põhjas, kuid lained ähvardavad teda sealt iga silmapilk lahti kiskuda, madrused lasevad päästepaadid vette ja sõuavad kõigest jõust kaldale. Suur laine on laeva tõst-

nud uuesti üles ja ta paisatakse ranna poole prauh ja mastid puutuvad kokku veepinnaga, Mihkel paiskub suures kaares laevalt ja langedes vastu kari kaotab teadvuse.

Äkki nagu keegi rebiks teda jalust, Mihkel avab silmad ja näeb ees Anne, Mihkel hõõrub une silmist ja hoiab ennast püsti — pikkamööda läheb ta uksest välja rakendab ruuna ette ja vaikides alustab oma igapäevast tööd.

— ör —

Nädal riimis.

Sel nädalal juhtund palju
on sadanud kund, olnud on tormi valju
Koos olnud õpilased vanad, noored,
plaani peetud, mis väga suured.
On kavatsatud ehitada hulk
purilennukeid suuri ja nende abil
meil tundmatuid planeete
veel uuri!

Meile asutatakse spordiselts, laskuringe.
Jõuluks kavatsatakse nii mitmel anda kinki.
Tahetakse teha nohu Palusalule, Linnamäele,
tormi jooksta kergejõustiklaste väele.
Ja vaadake ette me spordituusad,
kõik Keresed ja teised kes kuulsad.
Meie Tööstuskoolis on sirgumas mehi,
kes spordiga kavatsavad karastada kehi.

Ave.

Jänese jõulud.

Kuu paistab. Tema helendav valgus kiirgab lumel, maa-
lides sinna tontlikke kujusid.

Uuetoa talurahvas on kiriku teel. Läbi sätendava lume
libisevad kirikuliste saanid, reed. On jõululaupäeva õhtu.
Uuetoa talu on üksinda, teda valvab ainult must karjakrants,
seegi on ketis.

Ainult elumaja ühel aknal on näha tuld. Toas, tule üm-
ber istuvad vanaema ja lapselapsed. Need on ta ainukesed
inimkaaslased.

Lapsed ootavad vanemaid koju, kuigi need alles läksid,
vanaema on juba mitu muinasjuttu ära jutustanud ja jutustab
neid veelgi . . .

Lõpuks ei suuda nad unekuningale vastu seista ja üks-
teise järele lähevad nad magama.

Mets ei maga. See kihab kui sipelgapesa palaval suve-
päeval. Seal askeldavad haavikurahvad, ka neil on nähtavasti
jõulud. Haavikurahval on kole kiire, vist teevad jõlueelseid
ettevalmistusi. Vahetevahel käib mõni noor jänese metsääres
vaatamas, kuid nähes et veel pole taludes tuled kustunud,
pöörduv ta kurvalt metsa tagasi. Pole veel aeg minna kü-
lastama õuna ega kapsaaeda.

Kesköösel vast saabub nende õnnelik silmapilk sest
„vahipost“ teatab säraval näol, et tuled on kustunud.

Just kui sõjavägi väljub metsast igasse ilmakaarde, need
on härrad, proudad ja preilid haavikurahva seast. Varsti on
nad kadunud.

Äkki poevad Uuetoa talu aianurgast sisse noor ja vana
jänese. Need on jäneseema Liisu ja ta poeg Ats. Pikema
jututa asutakse noorte õunapuude „kärpimisele.“ Jumalikult
maitseb jänkudele noore õunapuu koor. Kui üks puu on
paljaks näritud, asutakse järgmise juure ja nii läheb see ikka
edasi . . .

Tasa avaneb Uuetoa talu peretoa aken pikkamööda pistetakse sealt välja kepmoodi mustav ese, see pöörduv pikkamisi otsaga jänkude poole. Kõmab pauk . . . Jäneseema Liisu pistab ehmunult jooksmata metsa poole, poeg Ats tahaks talle ka minna järele, kuid kehas on nii roidunud tundmus . . . ta vajub lumele, surub esikäpad kivist üksteise vastu ja kaotab teadvuse . . . Ta on surnud.

Veel natuke aega ja ta noorusvallatust täis keha muutub külmaks, nagu seda on valge lumi, millel ta puhkab . . .

Kõik muutub jälle vaikseks, nagu poleks juhtunud midagi, ainult noore, väikese, valgenahkse jänese poja eluküünal on kustunud!

— elb —

TÄHELEPANU.

Olgu iga inimeses peitub kirjaniku andi, suuremal või vähemal määral, kuid see asub varjatult, tihti enda teadmatagi, kuid on tarvis vaid see säde hõõguma puhuda ja ta võib paisuda suureks leegiks. „Tõusev Koit“ toimetis tahab selleks kaasa äidata ja korraldab

kirjandite võistluse auhindadega.

Sellest võib osavõtta igaüks, omale sobival teemal.

Tähtpäev on: mida varem, seda parem.

Toimetis,

Jaht lumises laanes.

See juhtus umbes aastat kaks, kolm tagasi ühel pühapäeval. Juba hommikul hakkas sadama laia lund, näis nagu puistaks üle taevaserva alla viimased lumetagavarad. Ilm oli jahiks nagu loodud, pehme lumi jäädvustas iga väikese jäljekese, kuused olid kaetud paksu lumekorraga liikumatuna näisid need sel pilvisel pühapäeval.

Läksime kolmekesi, kuigi meil oli ainult kaks püssi ja vana kuid väle jahikoer. Kohe metsaservale jõudes haistis koer korra jälgi ja kadus lummeuppuvasse laande.

Ikka kaugemale kadus koera hääl kuni viimaks kadus, kadus seekord igavesti.

Meie ruttasime esialgu koerale järgi, kuid varsti leidsime uued jäljed — verised inimjäljed. Selgesti võis näha valges lumes üksikuid verepiisku ümbritsemas jalajälgi. Kohkusime, sest ainult paar päeva tagasi kadus külalt salapärasel kombel keegi vanake ja jäi, vaatamata suurele otsimisele, kadunuks.

Nii ruttasime kolmekesi, ise olles äärmiselt üles ärritatud, jälgi mööda edasi, ettevaatuse mõttes hoidsime oma relvi laskevalmis. Nii võisime pahnata, seiles üksikus laanes, kesk valgeid tummi puid, umbes pool tundi. Siis, . . . siis hakkas puude vahelt paistma õhtuses videvikus väike tulekuma, mis tantsiskles ühe puu juurest teise juure, selgesti nägime, et valguse tekitajaks oli taskulamp ja lambi kandjaks mingi hall kogu.

Hirmunult laskume lumele. Kogu liikus veel pisut aega edasi-tagasi siis ruttas ta otsesammul mingi tumeda ebamäärase künka juure. Selgesti kuulsime oma südame lööke ja kuulsime ka seda kuidas selle ebamäärase künka juurest kostis tume korin ja järsk kiljatus. Ehmusime, isegi lumi muutus me silmis mingiks poriseks koguks. Siis viimast julgust rindu võttes haarasime relvad ja tulistasime, tulistasime meeletult. Tulistasime halli kogu suunas kuni ta kadus lumisesse metsa. Rohkem hiilides kui käies liikusime selle künka poole, sest nüüd uskusime kindlasti, et hääle tekitajaks oli inimene.

Kindlasti olid meie juukse karvad püsti, sest tundsi me kuidas me mütsid muutusid peas väikseks. Kuid selle arvatava inimese juure jõudes rabas meid uus ja veel suurem üllatus. Inimese asemel lamas maas helehall emahirv. Nähtavasti oli see taskulambiga mees salakütt, kel meeles mõlkus ainult omakasu ja kes alatul kombel hävitas ka emahirve. Arvatavasti laskis ta hirve kuskil põllupeenral ja haavatut peast, toimetas hirve sügavasse metsa kus tahtis ta tükeldada ja hiljem koju toimetada.

Muidugi tõmbasime meie sest kavatsusest kriipsu läbi, sest teatasime juhtumisest kohe metsavahile, kes hirve juure vahid üles seadis. Juba teisel ööl sattus salakütt üles seatud lõksu.

Ütlen veel niipalju, et ta sai paariks aastaks omale prii leiva ja korteri.

Ave.

Öma kooli poisse läbi läätsa.

Ev. Laanes. Väike, tagasihoidlik õpilane, kes pääliskaudsel vaatlemisel ei paista millegagi silma, kuid ligemalt jälgides tulevad lagedale need positiivsed küljed. Kui oli päevakorral nimede eestistamise aktsioon, siis Laanes haaras sellest kohe kinni ja Soplepmann'i asemele sai paugupealt Laanes. Muuseas väike Evald on spets raadiotehnika alal, veteraan võrkpallimängus ja autoriteetne isik klassis, nimelt klassivanema abi. Iseloomult sõbralik ja lahke kaasõpilane ning aktiivne tsunfti liige.

Mihkel Kütt. Üks neid nupukaid mehi, oskab hästi arvlükatiga kalkuleerida ja nalja heita. Õpilane, kelle juures kooliskäimine näitab kõige rohkem positiivseid tulemusi. Mineval aastal sai ta ema klassis rekordiliselt „kliistri pabereid,“ kuid tänavu lipsas talle ära ainult mõni üksik. Kõva sportlane, selle tunnuseks kannab rinnas SKN I liigi A märki. Kaasõpilaste poolt armastatud oma rohke nalja poolest ja kõigiti korralik kameraad.

Joh. Peetrimäe. Optimistlik ja alati kõigega rahulolev õpilane, kelle juures on sattunud hädaohtu või „pulkadele“ nii omane sale joon. Tuli kaugelt Kilingi-Nõmmest oma haridust täiendama Põltsamaa tööstuskooli, kus eelistas puidutööd metallitööle. Elas kaasa ka Kilingi-Nõmme plahvatusõnnetuse, kust pääsis terve nahaga. On väga musikaalne, astus Põltsamaa tööstuskooli meeskoori liikmeks, kus laulab esimest bassi. Peale selle omab ta veel klassivanema ja internaadivanema tiitli, mis on küllalt selgeks tunnuseks kaasõpilaste poolehõiu ja ta autoriteedi kohta.

Kroonika.

1. augustist 1937. lahkus Põltsamaa Tööstuskooli puidutöö osakonnast üks meister, hra Tombak, keda õpilased mäletavad hea hallipäise vanakesena, kes vahest näitas ka oma nooruslikku vaimu, mis aastate möödumisega tast polnud kadunud. Sellest ajast peale töötab P. T. K. puidutöö osakond ainult ühe instruktori juhatusel, mis õpilaste vähese arvu tõttu vahest ka instruktorile koormavaks ei muutu.

7. ja 8. augustil korraldasid Põltsamaa tööstuskooli II ja III klass ning lõpetajad ekskursiooni Tartu, kus külastati kõiki suuremaid tööstusi ja Tartu Linna tööstuskooli ning käidi ka põllumajanduslikul näitusel. Öömaja ühes toiduga saadi Noorte Meeste Kristliku Ühingu ruumes. Ekskursioonist osavõtjate tuju püsis kogu selle aja kestes väga kõrgel ja tagasitulekul, vaatamata vihmale, oli tuju hea, lasti laulu ja tehti igasugust nalja.

30. augustil algas õppetöö P. T. K. I, II ja III klassis. Tänavune uute õpilaste arv oli kaunis suur ja klassi kui ka internaadi ruumid kipuvad vägisi kitsaks jääma. Samuti tuli ka uusi õpetajaid: Saksa keele õpetaja prl. Sooväli ja võimlemisõpetaja prl. Reet.

Septembri kuul hakkas Põltsamaa tööstuskooli sepikoda juhatama noor ja energiline sepp-instruktor hra Traks, kes on igapidi korraarmastaja mees. Tema tulekuga muutus kohe sepikojas sisemus paremaks ja mugavamaks töötamiskohaks. Hra Traks on muuseas veel innukas seltskonnategelane ja õpilaste organiseerija.
